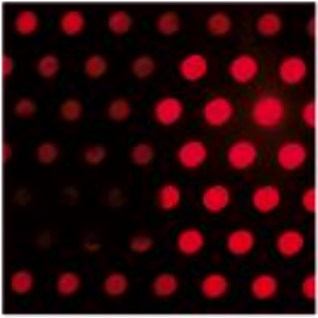

Läraren och upphovsrätt

Kopioisto rf

11.4.2019

Lärarens tre roller

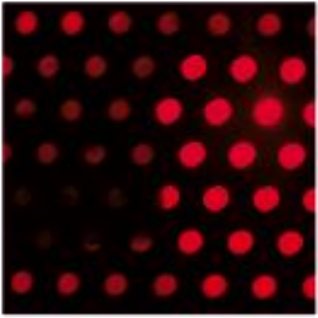

Lärarens tre roller i förhållande till upphovsrätten

- 1. Som upphovsman** – framställer egna undervisningsmaterial
 - Läraren och elever får upphovsrätten till det egna materialet
- 2. Som användare** – använder andras verk i sin undervisning och i sina egna material
 - Hur får jag använda material utan tillstånd
 - Olika former av tillåten användning i skolan
- 3. Som lärare** – lär ut korrekt praxis och grundbegreppen för upphovsrätten
 - Hur lär jag ut det här
 - Åldersanpassat material och andra förutsättningar

Upphovsrätt

Grunderna i upphovsrätten

Upphovsrättens innehåll

Hur upphovsrätten uppstår?

Skyddet uppstår genast när verket har skapats

- Automatiskt
 - Utan registrering
 - © - märket behövs inte

Upphovsman är personen som har skapat verket

- Alltid en fysisk person
 - Ingen åldersgräns

Rättsinnehavare äger eller besitter rättigheterna

- En fysisk eller en juridisk person
 - Äger alla rättigheter eller en del av rättigheterna

**Upphovsmannen
bestämmer hur
hens verk får
användas och
publiceras.**

Upphovsrättens innehåll

1. EKONOMISKA RÄTTIGHETER

Framställning av exemplar

- Genom tryckning
- Genom kopiering
- Genom inspelning

Tillgängliggörande för allmänheten

- Offentlig visning
- Offentligt framförande (publik)
- Distribuering av verksexemplar (försäljning, utlåning, uthyrning)
- Offentlig överföring (t.ex. delning på nätet)

2. MORALISKA RÄTTIGHETER

Namngivningsrätt

- När verket används måste upphovsmannen namnges.

Respekträtt

- Verket får inte ändras eller göras tillgängligt för allmänheten på ett sätt som kränker upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller originalitet.

Hur definieras ett verk?

- För att det ska vara fråga om ett verk som får upphovsrättsligt skydd ska verket vara
 - 1. litterärt eller konstnärligt
 - 2. självständigt och **originellt**

Ett verk ska nå verkshöjd

För att verket ska få skydd ska den nå verkshöjd – det ska vara tillräckligt originellt

Upphovsrätten skyddar

- Resultatet av kreativt arbete - när resultatet når verkshöjd
- Inga krav beträffande material eller framställningssätt
 - Till exempel
 - en skulptur av snö
 - en tavla som har ritats i sand
 - en bild i digital form

Upphovsrättens innehåll

Upphovsrätten skyddar inte

- Idéer
- Information
- Principer
- Logik
- Lagar, förordningar och myndighetsbeslut får inget skydd

Skyddstid

Huvudregel:

- **Upphovsmannens livstid + 70 år efter utgången av dödsåret**
- Verk, fotografier som har nått verkshöjd
- Skyddstiden löper ut **verk** av upphovsmän som avlidit 1947 eller tidigare är nu fria

Undantag:

- **Vanliga fotografier** (som inte har nått verkshöjd) 50 år efter det år då fotografiet togs
- Utövande konstnärer (närstående rättigheter) 50 år
 - Ljudinspelningar och föreställningar som inspelats 70 år efter att ljudinspelningen första gången publicerades
- Förteckningar 15 år efter upprättandet
- Databaser 15 år efter att databasen blivit färdig

Inskränkningar i upphovsrätten

- Huvudregel: En upphovsman har ensamrätt att besluta hur hans verk används
- Det finns flera undantag i upphovsrättslagen till upphovsmannens ensamrätt till detta - Dessa kallas inskränkningar i upphovsrätten.
- Med stöd av inskränkningarna kan verket användas utan upphovsmannens samtycke
- De vanligaste inskränkningarna i upphovsrätten gäller kopiering för privat bruk samt citat
- I upphovsrättslagen finns även flera inskränkningar som berör undervisningspraxis, till exempel att visa och offentligt framföra ett verksexemplar i en undervisningssituation (t.ex musik) samt användning av verk i studentexamen.

Citat

Direkta citat ur ett verk

- I överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet
- Sakligt samband
- Man behöver inte betala ersättning och inte be om tillstånd
- Namnet på den ursprungliga upphovsmannen ska anges

Internet, intranet, extranet

- Ur upphovsrättslig synvinkel offentliga nätverk - Skydd eller lösenord har ingen verkan
- För att lägga upp av upphovsrätten skyddat material på nätet krävs upphovsmannens tillstånd - framställning av exemplar och tillgängliggörande för allmänheten
- Att material publicerats på nätet är inte ett tillstånd för andra att använda det
 - T.ex. att en upphovsrättsinnehavare gett sitt samtycke till att verket publiceras på en webbplats innebär inte tillstånd till att det också publiceras på en annan webbplats
- Man bör komma ihåg att ange upphovsmannens namn – moraliska rättigheter

Länkning

- Länkning kan innebära att ett exemplar framställs eller att verket görs tillgängligt för allmänheten
- Det finns ingen särskild lagstiftning angående länkning
- **Tillstånd krävs inte när länken leder till den ursprungliga webbplatsen**
- Inbäddning av material, t.ex. videor, i eget material eller på den egna webbplatsen
 - En annan miljö än den ursprungliga

Sociala medietjänster

- Facebook, Instagram, Twitter, WatchApp osv.
 - Varje tjänst har sina egna användarvillkor
 - Att dela andras bilder och verk i tjänsterna
 - Användaren ska ha rätten att dela bilden eller verket i tjänsten (framställning av exemplar och tillgängliggörande för allmänheten)
 - Notera också att när du delar dina egna bilder e.d. i sociala medier förbehåller sig dessa tjänster vanligtvis vissa användningsrättigheter till dina bilder

Man får fotografera och filma på allmänna platser

- Platsens ägare kan förbjuda fotografering och filmning på en allmän plats
- Publicering av en bild får inte kränka den fotograferade eller filmade personens integritet eller heder (personuppgiftslagen)
- Man bör helst be de personer som syns på bilderna om tillstånd att fotografera eller filma dem och för att publicera bilderna
 - För minderåriga krävs vårdnadshavarens samtycke

Rätten till egna bilder

- Upphovsrätten gäller fotografen, inte den som fotograferas
- Fotografier likställs i personuppgiftslagen med personuppgifter
- Användning av en bild på en person i marknadsföring och reklam
 - Tillstånd krävs
- En god grundregel är att be om tillstånd för fotografering och publicering
 - Särskilt för minderåriga barn – vårdnadsinnehavarnas tillstånd

Användningen av verk i undervisningen

Användning av verk i undervisningen

- **Nyttjanderättigheterna kan grunda sig på**
 - Lagen (inskränkningar i upphovsrätten)
 - Tillstånd från upphovsmannen/rättsinnehavaren
 - Tillstånd från en upphovsrättsorganisation
- **Kan användas fritt:**
 - Skyddstiden har upphört att gälla
 - En idé, information, handlingen i en berättelse, principer o.d.

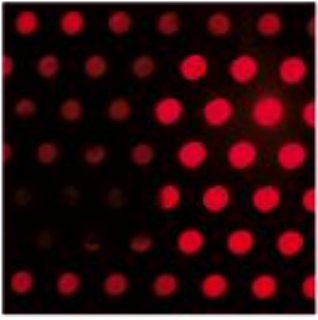
Användning av verk i undervisningen

- **Till exempel:**
- Presentation av publicerade verk i undervisningen
 - Närvarande publik
 - Lyssna på radio, musik eller ljudböcker
 - **Enligt lagen** - inskränkningar i upphovsrätten
- Framställning av exemplar t.ex. genom kopiering eller lagring
 - Fotokopiering, lagring och förmedling t.ex. på nätet samt lagring av tv-program
 - Har lösts genom **licens från en upphovsrättsorganisation**
 - Licens för skolor (Kopioisto och Utbildningsstyrelsen)
- Visning av skådespel, filmer och videor
 - Särskilt tillstånd krävs **från rättsinnehavaren**

Hur kan jag nyttja material – med tillstånd/licens

- **Med tillstånd från rättsinnehavaren**
 - Licens eller avtal, separat tillstånd
- **Licens från en upphovsrättsorganisation**
 - T.ex Kopiosto (Kopiering och TV), Teosto och Gramex (Musik)
 - Läroanstalterna har omfattande nyttjanderättigheter som avtalats med upphovsrättsorganisationerna (tillstånd för kopiering samt lagring av tv-program)
- **Annan licens**
 - Öppna licenser, såsom Creative Commons-licenser
 - Internationell modell för licenser; baserar sig på standardvillkor
 - Ikonerna invid verket uppger under vilka villkor upphovsmannen tillåter användning av verket

Kopios tos licenserna

Med licens från Kopiosto kan man

- Kopiera viss mängd sidor / publikation
- Sidor från notmaterial
- **Kolla mängden i licensvillkoren**

Inte tillåtet

- Kopiera arbets- och övningsböcker
- Facitböcker
- Pjäser

Digital kopiering och skanning

Med licens från Kopiosto kan man

1. Kopiera text och bilder på nätet

- Viss mängd sidor/webbplats/termin

2. Skanna tryckta publikationer

- Grundskolor: 5 sidor/publikation/termin
- Gymnasier: 15 sidor/publikation/termin

Kopior får delas ut till elever t.ex. i lärmiljöer

- För lärarens eget undervisningsbruk för en begränsad grupp – t.ex. klass
- För en kurs eller motsvarande studiehelhet
- För elevens egna övningsarbeten eller för elevernas grupparbeten

Med licens från Kopiosto får inte kopieras:

- Arbets- och övningsböcker, facitböcker och pjäser
- På webbplatser som separat kräver godkännande av användningsvillkor

Licensen gäller inte sådant material som läroanstalten med stöd av annan licens får använda. Till exempel elektroniskt läromaterial som läroanstalten har köpt.

Licensen gäller inte heller de nätmaterial vars användning är förbjudet i undervisningen i licensvillkor som godkänts vid inloggning eller registrering

AV-licens

- Det är tillåtet att spela in YLE:s och MTV3:s inhemska TV-program
- Det är tillåtet att visa inhemska TV-program som finns på YLE Arenan och i Arkivet
- Inte filmer eller utländska TV-program

Att lära ut upphovsrätten

HUR?

Enkelt

Trevligt

Att lära ut upphovsrätten

- **Verktyg för läraren – Kopiraittila skola**
- Avgiftsfritt material på nätet www.kopiraittila.fi/sv
- Material som är anpassat enligt utbildningsnivån och utformat i enlighet med målsättningarna i läroplanen
- Egna spelifierade material för grundskolan, gymnasiet, yrkesutbildningen och lärarutbildningen
- Pedagogiskt material för läraren

Välkomna till Kopiraittila skola!

KOPIOSTO
TEKIJÄNOIKEUSJÄRJESTÖ

Info På svenska

TERVETULOA
KOPIRAITTILAN KOULUUN

Kopiraittilan koulu on inspiroiva ja innostava pelillinen materiaali tekijänoikeuksien opettamiseen. Kopiraittilan koulusta löytyy jokaiselle ikäryhmälle ja koulutusasteelle omaa pelillistä ja pedagogista materiaalia. Lue lisää.

Peruskoulu

Lukio

Ammatillinen koulutus

Opettajankoulutus

www.kopiraittila.fi

TACK !

nina.vainio@kopiosto.fi